

POSTANOWIENIE

Dnia 16 września 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSA Marek Machnij

w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko A. Spółce z o.o. w W.

o uznanie postanowień wzorców umowy za niedozwolone,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 września 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 18 czerwca 2010 r.,

- 1) **uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I (pierwszym) w części oddalającej apelację pozwanej skierowaną do zawartego w punkcie I (pierwszym) wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 września 2009 r. uwzględnienie powództwa odnośnie postanowienia § 3 ust 4 w związku z § 1 ust 2 pkt 4 Regulaminu ogólnego świadczenia usług telekomunikacyjnych rozpoczynającego się od słów: „§ 3 ust 4,, Jeżeli przerwy w dostawie...” a kończącego się słowami: ... znaczną część sieci (więcej niż trzy budynki).” oraz skierowaną do zawartego w punktach III i IV (trzy i cztery) wyroku Sądu Okręgowego rozstrzygnięcia o kosztach a ponadto uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim) obejmującym koszty postępowania apelacyjnego i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**
- 2) **oddala skargę kasacyjną w pozostałej części.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 15 września 2009 Sąd Okręgowy - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, uwzględnił powództwo Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o uznanie za niedozwolone bliżej określonych postanowień wzorców umowy stosowanych przez pozwaną oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwana w ramach prowadzonej działalności gospodarczej posługuje się wzorcami umów w postaci „Regulaminu ogólnego świadczenia usług telekomunikacyjnych przez A. Spółkę z o.o. z siedzibą w W.” (dalej jako regulamin ogólny) oraz „Regulaminu szczegółowego świadczenia usług dostarczania programów telewizyjnych przez A. Spółkę z o.o. z siedzibą w W.” (dalej jako regulamin szczegółowy).

Treść obu regulaminów jest jednostronnie ustalana przez pozwaną i nie podlega negocjacjom.

W § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego przewidziane zostało obniżenie – na warunkach szczegółowo tam określonych – opłaty okresowej za usługę na wypadek przerwy w dostawie sygnału lub pogorszenia jego jakości wynikających z awarii, zaś według definicji awarii zawartej w § 1 ust. 2 pkt 4 tego regulaminu obejmuje ona przerwę w świadczeniu usług spowodowana awaria sieci TP obejmującą znaczną część sieci tj. więcej niż trzy budynki. Zdaniem Sądu Okręgowego, treść tych postanowień wskazuje, że pozwana wprowadziła granice swojej odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie świadczonych usług i nie określiła, czy i w jaki sposób konsument będzie miał możliwość sprawdzenia, że istniały okoliczności uzasadniające wystąpienie uprawnienia konsumenta. Opisane postanowienie regulaminu nie spełnia kryterium jasnej, przejrzystej, uwzględniającej interesy obu stron regulacji. Dlatego rażąco narusza interes konsumenta i pozostaje w sprzeczności z dobrymi obyczajami.

Według § 6 ust. 10 regulaminu ogólnego, jeśli abonent nie zgłosi operatorowi braku rachunku za dany okres rozliczeniowy w trybie reklamacji, wówczas za datę doręczenia rachunku uważa się ostatni dzień danego okresu rozliczeniowego. Sąd Okręgowy wskazał, że to postanowienie nie jest spójne z § 6 ust. 1 tego

regulaminu, który wymienia przypadki złożenia reklamacji i nie przewiduje reklamacji z powodu nieotrzymania rachunku, wymaganej przez § 6 ust. 10 tego regulaminu. Ponadto postanowienie to nakłada na konsumenta dodatkowe obowiązki w postaci czuwania, aby otrzymał rachunek w terminie, składania reklamacji z powodu jego braku i ponoszenia związanych z tym kosztów, a na wypadek braku takiej reklamacji – uznania, że otrzymał go w ustalonym dniu, co może skutkować obowiązkiem zapłaty odsetek za opóźnienie. W ten sposób została wprowadzona nieusprawiedliwiona dysproporcja praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta, rażąco naruszając jego interes i sprzeciwiając się dobrym obyczajom.

W § 2 ust. 10 pkt 4 regulaminu szczegółowego przewidziane zostało uprawnienie operatora do zmiany oferty programowej lub częstotliwości nadawanych programów telewizyjnych oraz zmiany systemu kodowania w razie niskiej oglądalności programu lub zastąpienia go innym programem o podobnym charakterze. Sąd Okręgowy wskazał, że przyczyny zmiany systemu kodowania programów telewizyjnych powinny być tak sformułowane, aby konsument mógł ocenić, czy zaistniały. Natomiast przyczyna w postaci niskiej oglądalności programu nie spełnia tego wymagania i może prowadzić do nadużywania przez pozwaną uprawnienia do wspomnianej zmiany, przez co jest sprzeczna z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumenta.

Według § 2 ust. 11 regulaminu szczegółowego abonent ma prawo do rozwiązania umowy ze skutkiem na koniec okresu rozliczeniowego, w którym nastąpiła bliżej określona zmiana oferty programowej, pod warunkiem doręczenia operatorowi oświadczenia w formie pisemnej pod rygorem nieważności w terminie siedmiu dni od wprowadzenia zmiany. Zdaniem Sądu Okręgowego, siedmiodniowy termin przewidziany dla konsumenta na podjęcie decyzji co do rozwiązania umowy z powodu zmiany oferty programowej przez pozwaną jest zbyt krótki. Przez to ogranicza uprawnienia konsumenta do rozwiązania umowy, rażąco narusza jego interes i sprzeciwia się dobrym obyczajom.

Z kolei w § 2 ust. 12 regulaminu szczegółowego został nałożony na operatora obowiązek powiadomienia abonenta o bliżej określonej zmianie

co najmniej z siedmiodniowym wyprzedzeniem, z podaniem przyczyny, w formie ulotki lub informacji na ekranie podanej w emitowanym programie lub na kanałach operatora. Przewidziano również, że w sytuacjach nagłych i niezależnych od operatora o zmianie oferty programowej lub częstotliwości nadawanych programów abonent może zostać poinformowany z wyprzedzeniem krótszym niż siedmiodniowe. Odnosząc się do tego postanowienia regulaminu szczegółowego sąd uznał, że sposób realizacji obowiązku pozwanej powiadomienia konsumenta o zmianie oferty programowej stwarza sytuację korzystną wyłącznie dla pozwanej, przez co narusza zasadę równości stron, wykorzystuje słabszą pozycję konsumenta i dezorientuje go co do jego praw i obowiązków. Możliwość powiadomienia podczas emisji programu lub na kanałach pozwanej zmusza konsumenta do ciągłego ich śledzenia. Dokonywanie oceny w zakresie terminów powiadomienia należy wyłącznie do pozwanej, a wprowadzone pojęcia niedookreślone umożliwiają jej powołanie się na zaistnienie okoliczności niezależnych od niej. Realizacja przez pozwaną obowiązku powiadomienia o zmianie oferty programowej może zaś powodować utratę przez konsumenta uprawnienia do rozwiązania umowy, skoro uprawnienie to może on zrealizować w terminie siedmiodniowym, liczonym od daty wprowadzenia przez pozwaną zmiany oferty programowej. Postanowienie to sprzeciwia się zatem dobremu obyczajom, rażąco naruszając interesy konsumenta.

Cytowany wyżej § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego kwestionowany był poprzednio przez Sławomira O., niebiorącego udziału w rozpoznawanej sprawie, który pozwem z dnia 29 listopada 2006 r., skierowanym przeciwko pozwanej, żądał uznania za niedozwolone m.in. tego postanowienia. Prawomocnym wyrokiem z dnia 15 października 2007 r., Sąd Okręgowy - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił powództwo Sławomira O. uznając, że zakwestionowane postanowienie nie jest abuzywne.

Wyrokiem z dnia 18 czerwca 2010 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej „A.” Spółki z o.o. z siedzibą w W. wniesioną od wyroku sądu pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny w całości podzielił wnioski Sądu Okręgowego przemawiające za uznaniem, że zarówno § 3 ust. 4 w zw. z § 1 ust. 2 pkt 4 oraz § 6 ust. 10 regulaminu ogólnego, jak też § 2 ust. 10 pkt 4, § 2 ust. 11 oraz § 2 ust. 12 regulaminu szczegółowego stanowią niedozwolone postanowienia wzorców umowy. Powołał się jedynie na treść art. 385³ pkt 2, 19 i 22 k.c., według których w razie wątpliwości za niedozwolone postanowienia umowne uważa się te, które wyłączają lub istotnie ograniczają odpowiedzialność względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, które przewidują wyłącznie dla kontrahenta konsumenta jednostronne uprawnienie do zmiany, bez ważnych przyczyn, istotnych cech świadczenia oraz które przewidują obowiązek wykonania zobowiązania przez konsumenta mimo niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez jego kontrahenta. Sąd Apelacyjny ocenił jako niezasadny zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. podniesiony w apelacji pozwanej. Za niezasadny uznał również zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. Wskazał, że rozszerzona prawomocność wynikająca z art. 479⁴³ k.p.c. dotyczy jedynie wyroków uwzględniających powództwo o uznanie wzorca umowy za niedozwolony. Wyrok wydany w sprawie z powództwa Sławomira O., dotyczący tego samego postanowienia wzorca umowy, które było przedmiotem niniejszego procesu, nie został wpisany do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. i nie korzysta z rozszerzonej prawomocności materialnej. Sąd Apelacyjny przyjął, że przyznanie każdemu legitymacji czynnej do wniesienia powództwa o uznanie tego postanowienia za niedozwolone, nie prowadzi do wniosku, że w wyniku oddalenia powództwa Sławomira O. sprawa niniejsza dotyczy tego samego roszczenia między tymi samymi stronami co sprawa już prawomocnie osądzona i pozew powinien być odrzucony na podstawie art. 199 ust. 1 pkt 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny wskazał, że zasadą jest, iż prawomocne orzeczenie nie wywołuje skutków *erga omnes*, a w myśl art. 365 § 1 k.p.c. rozszerzona prawomocność materialna występuje jedynie wyjątkowo, z mocy przepisów szczególnych, m.in. art. 479⁴³ k.p.c. Przepisy o charakterze wyjątkowym powinny zaś podlegać wykładni zwięzającej.

Sąd Apelacyjny nie uwzględnił również zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., wskazując, że mógłby być on usprawiedliwiony jedynie w wyjątkowych

okolicznościach, ani zarzutu naruszenia art. 236 w zw. z art. 354 k.p.c, podnosząc, że niewydanie postanowienia odmawiającego przeprowadzenia dowodu wnioskowanego przez stronę nie narusza art. 236 k.p.c., który określa jedynie wymagania dotyczące postanowienia o przeprowadzeniu dowodu, a ponadto, że brak jest wymogu wydawania osobnego postanowienia odmawiającego przeprowadzenia dowodu. Z kolei zarzut naruszenia art. 26 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. nie został uwzględniony przez Sąd Apelacyjny ze wskazaniem, że opłata stała od pozwu obejmującego żądanie uznania postanowień wzorca umowy za niedozwolone powinna wynosić 600 zł, bowiem żądanie takie stanowi roszczenie o charakterze niemajątkowym.

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego.

W ramach podstawy przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzuciła naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. przez uznanie za niedozwolone postanowień:

1) § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego pomimo tego, że niezależnie od trybu przewidzianego tym postanowieniem regulaminu konsument może dochodzić swoich roszczeń na drodze sądowej w oparciu o przepisy Kodeksu cywilnego, oraz mimo tego, że bieg terminu, po upływie którego konsumentowi przysługuje zwrot części opłaty, rozpoczyna się od zgłoszenia dokonanego przez konsumenta, a odmowa uznania jego reklamacji zawiera uzasadnienie faktyczne i prawne, stąd ma on możliwość sprawdzenia okoliczności uzasadniających jego roszczenie;

2) § 6 ust. 10 regulaminu ogólnego pomimo tego, że umowa o świadczenie usług telekomunikacyjnych nosi cechy umowy o kredyt konsumencki, bowiem świadczenie pieniężne konsumenta ma zostać spełnione później, niż świadczenie pozwanej, stąd obowiązek czuwania przez konsumenta, czy otrzymał rachunek w terminie oraz obowiązek złożenia reklamacji w razie jego braku są naturalnie wpisane w jego rolę jako dłużnika, oraz pomimo tego, że brak postanowienia określającego termin zapłaty w oparciu o chwilę otrzymania rachunku, powodowałby wymagalność świadczenia konsumenta z każdym kolejnym dniem świadczenia usługi przez pozwaną, skoro świadczenia te, jako wynikające z umowy wzajemnej, powinny być spełniane jednocześnie, a konsument posiada wiedzę o wysokości stałych opłat okresowych, zaś jedynie wysokość innych opłat musi

ustalić dochowując aktu staranności w postaci zawiadomienia pozwanej o braku rachunku, która następnie dostarcza jego duplikat; z kolei przerzucenie na pozwaną ciężaru udowodnienia, że konsument nie otrzymał rachunku, wymagałoby używania przesylek poleconych, co podniosłoby koszty usług świadczonych przez pozwaną;

3) § 2 ust. 10 regulaminu szczegółowego pomimo tego, że do *essentialia negotii* umowy należy jedynie ilość programów telewizyjnych, zaś w świetle obowiązujących przepisów prawa oraz ograniczeń natury technicznej pozwana nie może zagwarantować reemisji ściśle określonych programów oraz nie dysponuje - jako pośrednik między nadawcą a odbiorcą programów telewizyjnych – swobodnie danym programem i nie jest w stanie przyjąć odpowiedzialności za jego reemisję;

4) § 2 ust. 11 regulaminu szczegółowego pomimo tego, że dokonując zmiany oferty programowej z uwagi na niską oglądalność danego programu pozwana jedynie odpowiada na potrzeby przeważającej większości konsumentów, a wprowadzając możliwości rozwiązania umowy w związku ze zmianą oferty programowej pozwana rozszerza uprawnienia konsumenta;

5) § 2 ust. 12 regulaminu szczegółowego pomimo tego, że na wypadek zmian nadawanych programów pozwana, niebędąca ich nadawcą a jedynie reemitentem, nie ma możliwości uprzedniego poinformowania konsumenta o zmianach.

W ramach podstawy przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.c. pozwana zarzuciła mające istotny wpływ na wynik sprawy:

1) naruszenie art. 365 § 1 k.p.c. przez wydanie orzeczenia w sprawie uprzednio rozstrzygniętej prawomocnym wyrokiem z dnia 15 października 2007 r., sygn. XVII AmC 84/06, i złamanie jego mocy wiążącej, co prowadzi do wniosku, że to samo postanowienie wzorca umowy poprzednio zostało uznane za dozwolone, zaś w rozpoznawanej sprawie - za niedozwolone;

2) naruszenie art. 379 pkt 3 w zw. z art. 366 k.p.c. przez wydanie orzeczenia w sprawie uprzednio rozstrzygniętej prawomocnym wyrokiem z dnia 15 października 2007 r., sygn. XVII AmC 84/06, bez uwzględnienia, że abstrakcyjna kontrola postanowienia wzorca umowy dokonywana jest w oderwaniu od stron

umowy oraz że pomiędzy podmiotami, które mogą wytoczyć powództwo o uznanie takiego postanowienia za niedozwolone, zachodzi współuczestnictwo jednolite, stąd wyrok ten wywiera bezpośredni skutek nie tylko wobec Sławomira O., lecz także wobec Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w stosunku do którego korzysta z powagi rzeczy osadzonej;

3) naruszenie art. 479⁴³ k.p.c. przez jego błędne zastosowanie;

4) naruszenie art. 382, 233 § 1 i art. 316 w zw. z art. 391 k.p.c. przez dowolną i pozbawioną wszechstronności ocenę dowodów i wynikające stąd wadliwe ustalenie, że kwestionowane postanowienia wzorców umowy kształtują uprawnienia i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interes a także przez brak odniesienia się przez Sąd Apelacyjny do zarzutów związanych z naruszeniem art. 385¹ k.c.

5) naruszenie art. 26 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. przez wadliwe przyjęcie, że pozew o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone jest pozwem o ochronę praw niemajątkowych.

W oparciu o te podstawy pozwana wniosła o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i odrzucenie pozwu w części dotkniętej nieważnością postępowania oraz o zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego i oddalenie powództwa w pozostałej części, ewentualnie o zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego i oddalenie powództwa w całości, oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wymaga rozważenia zarzut naruszenia art. 379 pkt 3 w zw. z art. 366 k.p.c., którego uwzględnienie prowadziłoby do stwierdzenia nieważności postępowania w części dotyczącej postanowienia § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego. Wnosząca skargę kasacyjną Spółka, zarzut ten wiąże z podmiotowym zakresem powagi rzeczy osądzonej uprzednio wydanego prawomocnego wyroku oddalającego powództwo o uznanie tego postanowienia wzorca umownego za niedozwolone, wywodząc, że podmioty legitymowane do

wytoczenia takiego powództwa są współuczestnikami jednolitymi i wyrok ma powagę rzeczy osądzonej wobec wszystkich współuczestników - także tych, którzy nie zostali w wyroku wymienieni.

Zagadnienie zakresu powagi rzeczy osądzonej wyroku sądu wydanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone było podejmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego, ale jedynie w odniesieniu do wyroków uwzględniających powództwo. W uchwale z dnia 19 stycznia 2003 r., III CZP 95/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 25, Sąd Najwyższy przyjął, że powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w związku z art. 365 i 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że art. 479⁴³ k.p.c. przewiduje skuteczność takiego wyroku nie tylko w stosunku do stron procesu, lecz także wobec osób trzecich. Uznał też, że pomimo braku wyraźnego zastrzeżenia w treści art. 366 k.p.c., prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej także w stosunku do innych osób niż strony procesu, jeżeli wynika to z ustawy. Przyjęte rozwiązanie pozwala uniknąć prowadzenia kilku postępowań, z których każde musiałoby zakończyć się identycznym rozstrzygnięciem merytorycznym, jak również służy realizacji celu postępowania w sprawie o uznanie postanowień wzorca za niedozwolone, którym jest usunięcie niedozwolonych postanowień z obrotu ze skutkiem nie tylko dla stron procesu, lecz także wobec osób trzecich.

Stanowisko wyrażone w powyższej uchwale Sąd Najwyższy podzielił w uchwale z dnia 13 lipca 2006 r., III SZP 3/06, OSNP 2007, nr 1-2, poz. 34, oraz w wyroku z dnia 20 czerwca 2006 r., III SK 7/06, OSNP 2007, nr 13-14, poz. 207, które odnosiły się do stosowania postanowień o treści tożsamej z postanowieniami uznanymi za niedozwolone i wpisanymi do rejestru jako praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów przewidzianej poprzednio w art. 23a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 86, poz. 804 ze zm.), a obecnie – w art. 24 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331 ze zm.). W obu tych rozstrzygnięciach przyjęto jeszcze dalej idący pogląd, że uznanie

danego postanowienia za niedozwolone i wpisane go rejestru, odnoszące skutek wobec osób trzecich według art. 479⁴³ k.p.c., oznacza zakaz posługiwania się nim przez wszystkich i przeciwko wszystkim kontrahentom występującym w stosunkach prawnych określonego rodzaju, którego złamanie stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

W innej uchwale z dnia 7 października 2008 r. (sygn. akt III CZP 80/08, OSNC 2009, nr 9, poz. 118) Sąd Najwyższy przyjął, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w związku z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda – w tym także przez organizację społeczną działającą na rzecz ochrony interesów konsumentów – przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że ustalenie czy sprawa o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami została prawomocnie osądzona, uzasadniające odrzucenie pozwu, wymaga określenia przedmiotu rozstrzygnięcia i jego podstawy faktycznej. W sprawie o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone sąd dokonuje kontroli określonego postanowienia konkretnego wzorca, uwzględniając przy tym pozostałe postanowienia tego wzorca. Stąd powaga rzeczy osądzonej wyroku wydanego w danej sprawie nie może obejmować takich samych lub podobnych postanowień innego wzorca stosowanego przez innego przedsiębiorcę. Przyjęcie wniosku przeciwnego mogłoby skutkować ograniczeniem prawa do sądu zainteresowanego przedsiębiorcy, wobec niewystarczających gwarancji procesowych związanych z możliwością zgłoszenia interwencji ubocznej, co nie jest konieczne dla realizacji zbiorowego interesu konsumentów.

Wymienione orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczyły wyłącznie konsekwencji wyroku uwzględniającego powództwo w postępowaniu o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, wpisanego do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W uchwale z dnia 19 grudnia 2003 r. Sąd Najwyższy opowiedział się za koncepcją ujęcia rozszerzonej prawomocności w łączności z powagą rzeczy osądzonej.

Jak wynika ze szczególnego postanowienia art. 479⁴³ k.p.c., tylko wyroki uznające postanowienia wzorca umowy za niedozwolone i zakazujące ich wykorzystania cechuje rozszerzona moc wiążąca na osoby trzecie. Z przymiotu tego nie korzystają wyroki oddalające powództwo w tych samych sprawach. Pogląd ten dominuje w piśmiennictwie. Powaga rzeczy osądzonej nie obejmuje podmiotu uprawnionego do jego wytoczenia, który nie był stroną procesu. Poglądu przeciwnego nie da się usprawiedliwić konstrukcją współuczestnictwa jednolitego, która zgodnie z treścią art. 73 § 2 k.p.c. może wynikać z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy. Podmioty legitymowane czynnie do dochodzenia roszczeń o uznanie postanowień wzorca umownego za niedozwolone nie łączy żaden stosunek prawny i nie ma też szczególnych ustawowych podstaw do traktowania osób nie uczestniczących w dotychczasowym procesie, a legitymującymi własnymi uprawnieniami do wytoczenia powództwa jako współuczestników jednolitych. Trzeba także podnieść, że gdyby wszystkie podmioty uprawnione do wytoczenia powództw w tym zakresie łączył stosunek współuczestnictwa i to mogłoby stanowić podstawę do uznania, że wydany w takim procesie miałby powagę rzeczy osądzonej wobec wszystkich współuczestników także tych, którzy nie zostali w wyroku wymienieni (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1999 r., III CKN 48/99 nie publ.), wówczas zbędne byłoby postanowienie art. 479⁴³ k.p.c. wprowadzające rozszerzoną prawomocność i to tylko w odniesieniu do wyroków uwzględniających powództwo.

Wobec tego należy przyjąć, że dopuszczalne jest wszczęcie kolejnego postępowania o uznanie postanowienia tego samego wzorca umownego za niedozwolone przez inny uprawniony podmiot nie uczestniczący w dotychczasowym postępowaniu zakończonym oddaleniem powództwa. Samo istnienie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 października 2007 r., sygn. XVII AmC 84/06, oddalającego powództwo Sławomira O. o uznanie za niedozwolone postanowienia § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego nie wywołuje stanu powagi rzeczy osądzonej w tym samym zakresie i nie prowadzi do nieważności postępowania, wszczętego z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w części dotyczącej tego samego postanowienia wzorca umownego.

Poza kwestiami związanymi z postanowieniem zawartym w § 3 ust. 4 w związku z § 1 ust. 2 pkt 4 regulaminu ogólnego, bezzasadnie podnosi się w skardze kasacyjnej wadliwość dotyczącą oceny i poczynionych ustaleń co do abuzywności postanowień wzorców umownych, jak również brak odniesienia się przez Sąd Apelacyjny do innych zarzutów apelacji dotyczących naruszenia art. 385¹ k.c. Ten ostatni zarzut jest w ocenie skarżącej konsekwencją naruszenia art. 233 § 1, 382 k.p.c. oraz art. 316 w zw. z art. 391 k.p.c. Przepisy te dotyczą jednak innych obowiązków sądu drugiej instancji. Właściwy w tym zakresie art. 378 § 1 k.p.c, który w ramach powinności rozpoznania sprawy w granicach apelacji nakłada na ten sąd obowiązek wzięcia pod uwagę, rozważenia i oceny wszystkich zarzutów i wniosków apelacji (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2010 r., IV CSK 80/10, nie publ.; z dnia 20 czerwca 2010 r., I PK 33/10, nie publ.; z dnia 10 lutego 2011 r., II PK 194/10, nie publ.) nie został wskazany w skardze kasacyjnej. O naruszeniu przytoczonego w skardze art. 316 § 1 k.p.c. można więc mówić wówczas, gdy sąd wydając wyrok, nie uwzględnił stanu rzeczy z chwili orzekania, a rozstrzygnięcie wydał np. w oparciu o stan rzeczy z chwili wniesienia powództwa. Przepis ten nie reguluje natomiast zasad dokonywania ustaleń faktycznych i przeprowadzania postępowania dowodowego, a w konsekwencji nie może stanowić podstawy zarzutu pominięcia przy ustalaniu stanu faktycznego, a także przy ocenie materiału dowodowego zebranego w sprawie, okoliczności faktycznych wynikających z treści przeprowadzonych dowodów (tak trafnie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 listopada 2007 r. (sygn. akt IV CSK 247/07, nie publ.). Poza tym zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. polegający na kwestionowaniu oceny dowodów dokonanej przez Sąd Apelacyjny, uznać należy za nieskuteczny w myśl art. 398³ § 3 k.p.c.

Inaczej natomiast należy ocenić zarzuty dotyczące oceny postanowienia § 3 ust. 1 pkt 4 w zw. z § 1 ust. 2 pkt 4 regulaminu ogólnego w kontekście przytoczonego w skardze kasacyjnej art. 382 k.p.c. oraz zarzutu, że to samo postanowienie wzorca umownego zostało uznane za dozwolone a w obecnym postępowaniu sąd ocenił je jako niedozwolone. Obowiązkiem sądu odwoławczego niezależnie od tego, czy sąd ten przeprowadza nowe dowody, ponawia dowody wcześniej przeprowadzone, czy też – tak jak w rozpoznawanej sprawie – podziela

ustalenia poczynione przez sąd pierwszej instancji jest uwzględnienie i ocena całego materiału dowodowego. W niniejszej sprawie skarżąca, jeszcze przed Sądem Okręgowym, powołała się na prawomocny wyrok z dnia 15 października 2007 r., sygn. XVII AmC 84/06, dołączając go do akt sprawy wraz z uzasadnieniem. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu Okręgowego odnoszące się do tego wyroku, sprowadzające się jedynie do stwierdzenia, że Sąd Okręgowy – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił powództwo o uznanie za niedozwolone między innymi postanowienia zawartego w § 3 ust. 4 regulaminu ogólnego uznając, że postanowienie to nie jest abuzywne. Chociaż do prawomocnego wyroku oddalającego powództwo o uznanie danego postanowienia wzorca umowy za niedozwolone nie odnosi się art. 479⁴³ k.p.c. i nie korzysta on z powagi rzeczy osądzonej w sprawie z powództwa uprawnionego podmiotu, niebędącego stroną poprzedniego procesu, o uznanie za niedozwolone tego samego postanowienia wzorca umownego, to jednak nie oznacza, że nie ma on żadnego znaczenia w niniejszym postępowaniu. Wobec związania Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398 13 § 2 k.p.c.), pozostają nieznane okoliczności sprawy i motywy, którymi kierował się sąd w poprzednim postępowaniu oddalając powództwo o uznanie za niedozwolone tych samych postanowień wzorca umownego. Brak jest też podstaw do stwierdzenia, czy rzeczywiście przedmiot rozstrzygnięcia w obu sprawach jest ten sam. Tak byłoby, gdyby przedmiotem oceny były te same postanowienia, tego samego regulaminu i nie zmieniły się okoliczności sprawy np. przez zmianę innych postanowień regulaminu. Zważyć bowiem należy, że ocena konkretnych postanowień regulaminu dokonywana jest w kontekście wszystkich zawartych w nim uregulowań. Pisemne motywy orzeczenia, jakkolwiek same nie stanowią dowodu i nie mają wiążącego charakteru, stanowią część składową prawomocnego orzeczenia i nie powinny być pominięte przez sąd przy ocenie roszczenia innego podmiotu skierowanego do tego samego postanowienia wzorca umownego. Sąd, który dokonuje kolejnej, tym razem radykalnie odmiennej oceny - przy założeniu, że nie uległy zmianie okoliczności sprawy - tego samego postanowienia wzorca umownego, powinien co najmniej odnieść się do okoliczności faktycznych poprzedniej sprawy oraz

treści wydanego w niej wyroku z uwzględnieniem jego pisemnych motywów i na tej podstawie wskazać przyczyny, które usprawiedliwiały podważenie dotychczasowych ocen, wyrażonych przez sąd w wyroku oddalającym powództwo. Chociaż dopuszczalny, to jednak niepożądany jest taki stan, w którym dochodzi do wydania sprzecznych ze sobą orzeczeń sądowych dotyczących tego samego przedmiotu rozstrzygnięcia, zwłaszcza jeśli uwzględni się szczególny, abstrakcyjny charakter kontroli postanowień wzorca umownego przeprowadzonej w obu sprawach przez Sąd Okręgowy - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, celem kontroli abstrakcyjnej jest eliminacja z obrotu, w interesie zbiorowym konsumentów, takich postanowień wzorca umowy, które - z dużą dozą prawdopodobieństwa - niemal w każdym przypadku ich zastosowania w umowach z konsumentami należałoby zakwalifikować do kategorii postanowień niedozwolonych. Kontrola ta jest dokonywana przez sąd niezależnie od istnienia jakiegokolwiek stosunku umownego. Punktem odniesienia jest wyłącznie wzorzec umowy stosowany przez uczestnika obrotu i treść tego wzorca. Jednolite kryteria, jakie mają zastosowanie w przypadku oceny tego samego postanowienia wzorca umownego powinny w zasadzie prowadzić do jednakowych wniosków. Kwestia ta wymaga rozważenia przez sąd w obecnym postępowaniu, także wobec związanych z treścią § 3 ust. 4 w zw. z § 1 ust. 2 pkt 4 regulaminu ogólnego dodatkowych argumentów podniesionych w apelacji strony pozwanej.

Nie zasługują na uwzględnienie pozostałe podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Skarżąca nie podała na czym miałyby polegać błędne zastosowanie art. 479⁴³ k.p.c. Z kolei zarzut naruszenia art. 26 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. nie mógł zostać uwzględniony, bowiem w istocie dotyczył on wymiaru opłaty a rozstrzygnięcie w tym zakresie nie dotyczy istoty sprawy.

Nie zasługują również na uwzględnienie podniesione przez skarżącą zarzuty naruszenia prawa materialnego związane z zastosowaniem artykułu 385¹ § 1 k.p.c. w odniesieniu do pozostałych - poza § 3 ust. 4 w związku z § 1 ust. 2 pkt 4 regulaminu ogólnego - postanowień regulaminów. Odnośnie do § 6 ust. 10 regulaminu ogólnego wskazać należy, że postanowienie to zostało uznane za niedozwolone w pierwszym rzędzie z powodu jego niespójności z tym postanowieniem wzorca, które przewiduje przypadki zgłoszenia reklamacji i wśród

nich nie wymienia reklamacji na wypadek nieotrzymania rachunku. Zgodnie zaś z art. 385 § 2 zd. 1 k.c. wzorec umowy powinien być sformułowany jednoznacznie. Po wtóre, obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie mogący wyniknąć z uchybienia przez konsumenta terminowi zapłaty wskazanemu na rachunku, którego konsument może nie otrzymać z przyczyn od siebie niezależnych, może być uznany za nadmiernie uciążliwy i ocena Sądów obu instancji w tym zakresie zasługuje na akceptację. Rzeczą skarżącej jest zaś wprowadzenie do wzorca umowy odpowiedniego trybu postępowania, który zabezpieczy zarówno jej interes, jak i efektywne powiadomienie konsumenta o wysokości i terminie płatności za świadczone na jego rzecz usługi. Odnosząc się do § 2 ust. 10 pkt 4 oraz ust. 11 regulaminu szczegółowego wskazać należy, że wymagania Sądów obu instancji, aby konsument miał możliwość weryfikacji przyczyny zmiany systemu kodowania programów telewizyjnych, jaką jest niska oglądalność danego programu, oraz aby korzystał z odpowiednio długiego terminu na realizację uprawnienia do rozwiązania umowy z powodu takiej zmiany, ani nie kolidują ze statusem skarżącej jako reemitentem nadawanych programów, ani nie przekreślają możliwości modyfikacji katalogu reemitowanych programów. Rzeczą skarżącej jest jednak wprowadzenie do wzorca umowy takiego trybu zmiany warunków świadczenia usług, który będzie uwzględniał również interes konsumenta, kierującego się przy zawieraniu umowy przede wszystkim katalogiem reemitowanych przez nią programów, a nie tylko ich ilością, oraz potrzebującego odpowiedniej ilości czasu na podjęcie decyzji o dalszym korzystaniu z usług skarżącej. Uwagi te odnoszą się także do § 2 ust. 12 regulaminu, do formy powiadamiania konsumenta o dokonywanych zmianach. Prawidłowa jest ocena Sądów obu instancji, że nadawanie przez skarżącą odpowiedniego komunikatu podczas emisji danego programu lub na innych kanałach nie stanowi adekwatnej formy zmiany warunków umowy, bowiem zmusza konsumenta do ciągłego ich śledzenia. Ocena co do prawidłowości formy powiadamiania konsumenta o dokonywanych zmianach nie zależy zaś od przyczyn dokonywanych zmian programowych.

Ponieważ skarga kasacyjna okazała się uzasadniona jedynie w części dotyczącej oddalenia apelacji skierowanej do wyroku uwzględniającego powództwo odnośnie postanowienia § 3 ust. 4 w związku z § 1 ust. 2 regulaminu ogólnego,

Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił w tym zakresie zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego Sądowi Apelacyjnemu pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego rozpoznania. Jednocześnie Sąd Najwyższy podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną w pozostałej części.